

De Advocatie van de kerk van Hoegaarden

De *advocatie* of beschermrecht van kerken en kloosters is een rechtsinstelling der vroege middeleeuwen die in de loop der tijden fel heeft geëvolueerd, stilaan zijn betekenis is gaan verliezen om ten slotte geheel te verdwijnen. Daarom achten we het geraadzaam een korte schets te geven van het wezen en de evolutie van deze instelling (1).

Advocatie in het algemeen.

Ten tijde van de carolingische koningen, was de *advocatus*, de voorname heer die het beschermrecht uitoefende, een officier des konings, door deze aangesteld om in de hoedanigheid van rechter de bescherming der kerkelijke goederen waar te nemen. De aanzienlijke goederen immers, aan kapittels of kloosters door prins en of koningen geschonken, waren vaak blootgesteld aan de roof- en hebzucht der graven en edellieden; menigvuldig waren de aanslagen, in allerlei vorm, op die goederen gepleegd; vandaar dan ook de voortdurende geschillen. De geestelijken konden moeilijk zelf hun rechten verdedigen; om die reden werd hun een beschermheer, een *advocatus*, toegezegd die, mits vergoeding, hun belangen zal verdedigen.

De aanstelling van een *advocatus* geschiedde door de koning op een volksvergadering, in bijzijn van de kerkelijke overheid, van de graaf en van het volk. Eens in functie was zijn uitspraak wet; de graven en edellieden moesten zich bij zijn rechtspraak neerleggen op gevaar af in ongenade te vallen bij de koning.

Na het uiteenvallen van het carolingisch Rijk en na de invallen der Noormannen, zien we in de Xe en Xle eeuw opnieuw *advocati* opduiken, maar dan onder een heel gewijzigde vorm. Wanneer in het begin de *advocatus* de tussenpersoon was tussen abdij en graaf — de graaf was oorspronkelijk nooit *advocatus* — zal nu integendeel de graaf zelf *advocatus* zijn.

Een tweede verschil bestaat hierin dat, oorspronkelijk, de *advocatus* enkel « gerechtelijke » bescherming uitoefende, onder het oog van de koning; nu echter wordt het « militaire » bescherming. Een derde verschil: vroeger werd de *advocatus* aangesteld en willekeurig afgezet door de koning, nu zal die functie erfelijk worden, overgaan van vader op zoon, of toch in dezelfde familie blijven.

Deze grondige wijziging in het beschermrecht onttaarde vrij spoedig in ergerlijke misbruiken. De kerkelijke instellingen, eertijds in de macht der koningen en keizers, kwamen nu

(1) We ontleen de gegevens die volgen meestal aan het bekende werk van CH. PERGAMENI, *l'Avouerie ecclés. belge des origines à la période bourguignonne*. Gand, 1907.

te staan onder de macht van lokale heersers; de zogezegde beschermers werden vaak de ergste uitbuiters van de kerkelijke goederen; ze vermenigvuldigden de *placita*, de gerechtszittingen, waar veel voordeel aan verbonden was. Ook militaire opeisingen en verwoestingen gebeurden meer.

De kerken en kloosters stonden machteloos tegenover de vele misbruiken; ze konden wel een beroep doen op paus of keizer, maar gewoonlijk bleef dit zonder gevolg. Het is maar later, wanneer het gezag van de paus was gegroeid, dat zijn matigende invloed zich meer zal doen gelden.

Vanaf de XIIe en XIIIe eeuw zien we dat de plaatselijke vorsten — onder meer de hertogen van Brabant — zich van rechtswege meer en meer gaan beschouwen als de *advocatus superior*, de opperste beschermheer van alle kerkelijke instellingen op hun grondgebied gelegen. Die *advocatus superior* is hun een welgekomen gelegenheid om hun macht verder uit te breiden en een voet in huis te krijgen waar ze vroeger werden buitengehouden en allerlei rechten te verwerven, militaire dienstplicht, cijzen, rechtspraak ook in delicten die niets te maken hadden met de eigenlijke bescherming der kerkelijke goederen.

In de XIVe eeuw zal de naam *advocatus* nog weinig gebezigd worden. De Kerk zal proberen het te stellen zonder *advocatus*. Verworven rechten der wereldlijke groten, waar de *advocatus* voor een deel aanleiding toe heeft gegeven, en dan ook de er aan verbonden misbruiken, zullen ten dele blijven voortbestaan.

De Advocatus te Hoegaarden.

Een stichting van de Xe eeuw, als de collegiale kerk van Hoegaarden, had voorzeker een beschermheer nodig. In die tijd, einde Xe eeuw, werd doorgaans de plaatselijke graaf als *advocatus* aangesteld; dat deed, met toestemming van de overheid, de stichter van kerk of klooster. Eens aangesteld, bleef de functie in dezelfde familie door erfrecht. Terloops weze nochtans opgemerkt dat dit erfgoed verhandelbaar was; kon gekocht en verkocht worden.

Hoegaarden, in het graafschap Brunengeruz gelegen, wisselt, juist rondom de tijd der stichting, van heerschappij. Het graafschap komt in de handen van de bisschoppen van Luik (2). Nu weten we niet of het kapittel gesticht werd vroeger dan die overdracht ofwel tegelijkertijd; later, is zoveel als uitgesloten. Zal de bisschop dan, samen met het graafschap, ook de *advocatus* van de pas gestichte collegiale kerk verwerven? De acte kent aan de bisschop alle koninklijke rechten toe, geen graaf mag het grondgebied betreden dan deze door de bisschop zelf aangesteld. Maar als het kapittel reeds vóór de overdracht was gesticht, dan was er

(2) *Cartularium S. Lamberti*, Dl. I, blz. 78.

ook een advocatus. Zal die advocatus, door de overdracht, zijn rechten verliezen? Zal de bisschop zelf beschermheer worden? Naar alle waarschijnlijkheid was de collegiale van het begin af, aan het gezag van de bisschop onttrokken (3); maar toch kon hij daarom wel beschermheer worden. Onzes inziens, heeft de bisschop in den beginne dit beschermrecht niet gekregen. Immers er was veel kans dat het kapittel gesticht was reeds voordat hij het graafschap heeft verworven. Voordat de bisschop wereldlijke prins werd, kon hij geen advocatus worden; daarna theoretisch wel, maar die verlening van territoriale rechten aan bisschoppen is een nieuwigheid en we kennen geen voorbeeld van een bisschop-vorst die in die tijd als advocatus wordt aangesteld; het is steeds een leek die deze functie waarneemt.

Wie werd dan te Hoegaarden beschermheer? De stichtingsacte van bedoeld kapittel bezitten we niet (4). We moeten dan langs andere wegen, de feiten trachten na te gaan.

De Advocatia aan het Huis van Leuven toevertrouwd?

In 1248 zien we de advocatia in handen van Godeverd van Perwez, een lid van het Huis van Leuven, kleinzoon van Godeverd III, hertog van Brabant. Het schijnt een rechtmatig bezit te zijn, want de bisschop van Luik, Hendrik van Gelder, wil ze afkopen en dit tegen hoge prijs (5). Daar tegenover staat het feit dat, een eeuw tevoren, in 1155, bij de confirmatie der Luikse goederen door Paus en Keizer (6), Hoegaarden daarin wordt vermeld als toebehorend aan de Luikse Kerk, « Hugardis cum comitatu et advocatia et omnibus appenditiis suis »... met zijn graafschap en zijn « beschermrecht ».

We hebben boven er op gewezen dat de advocatia een erfelijke functie was en we vinden die in 1248 in het bezit van het Huis van Leuven. Hoe is dan die toekenning van de advocatia in 1155 aan de bisschop van Luik te verklaren? Heeft het Huis van Leuven ze verworven door aankoop? Of onrechtmatige opeising als zijnde de *advocatus superior*? Of is het een erfgoed dat gekomen is van Alpeide, de stichteres?

Gramaye schrijft (7) dat de graven van Duras lange tijd beschermheren van Hoegaarden zijn geweest en opineert dat het dan als *subadvocati*, als ondergeschikte, afgevaardigde beschermheren, was dat ze die functie bekleedden. We hebben nergens deze bewering van Gramaye kunnen vaststellen. Hij geeft toe dat de hertogen van Brabant de eigen-

(3) *Eigen Schoon*, jg. XXXVI, 9-10.

(4) De zogezegde « Fundatio », waarover verder spraak, is absoluut niet de eigenlijke fundatieacte.

(5) De acte van Godeverd vindt men in *Cartularium S. Lamberti*, Dl. I, acte CCCCXLV. Deze van de bisschop, *Cartularium v. Brabant*, B, f° 67.

(6) *Cartularium S. Lamberti*, Dl. I, acte XLVI.

lijke beschermheren waren. Dat het Huis van Leuven in rechte de advocatia van de kerk van Hoegaarden heeft verworven, dank zij de wil van Alpeide, de stichteres, menen we met volgende punten te kunnen bewijzen :

1. Een zeer oud en desaangaande zeer belangrijk dokument is de schenkingsacte van 1034, waarbij bisschop Reginald een leengoed te Remigius-Geest verleent aan de abdij van S. Laurentius. Dit leengoed, eigendom dus van de bisschop, wordt gesitueerd « in comitatu lovaniensi », in het graafschap Leuven; als *advocatus loci* wordt vernoemd : Lambrecht van Leuven (8). Deze Lambrecht II, zoon van Lambrecht I, stamvader van het Huis van Leuven, is dus de plaatselijke advocatus te Geest; deze lokaliteit paalt aan Hoegaarden; de grote eigenares aldaar is Alpeide, vermits haar kapittel van Hoegaarden daar bezittingen heeft verworven evenals de bisschop van Luik en S. Martinuskapittel (9). Het is dan zoveel als zeker dat hij, of liever zijn vader, Lambrecht I, daar te Geest, door de eigenares van het dorp, Alpeide, als beschermheer werd aangesteld. Dan zeker ook in het aanpalend Hoegaarden dat aan dezelfde Alpeide toebehoorde. Trouwens, deze Lambrecht I is geen onbekende in het Huis van Alpeide (10). Bijkomende gegevens zullen deze thesis bevestigen.

2. We zien klaarblijkelijke relaties tussen het kapittel van Hoegaarden en het Huis van Leuven : Magister Reinerus, kanunnik van Hoegaarden, zal aan het hof van Hendrik I, begin XIIIe eeuw een der hoogste functies bekleden, deze van notaris en bijzondere raadgever (11). Gobbertus van Perwez, voorzeker een familielid van advocatus Godeverd van Perwez, wordt scholaster van het domkapittel van Keulen. Men moet weten dat het kapittel van Hoegaarden een

(7) GRAMAYE, *Nivella*, blz. 39.

(8) MARTENE et DURAND, *Coll.* IV, 1171.

(9) *Eigen Schoon*, jg. XXXVII, 1-2.

(10) M.G.H., SS., Dl. VII, *Gesta Episc. Camer.*, L. III, blz. 467. De kroniekschrijver, die anders zo zuinig omgaat met zijn woorden, weet voor het geval van Lambrecht een hele litanie scheldwoorden te plaatsen in de mond van Gerard, bisschop, kleinzoon van Alpeide, om het slecht karakter van die man af te schilderen, slecht karakter dat Gerard al meermalen heeft « ondervonden ». « ...Hujus (Lamberti) autem perfidiam Gerardus episcopus plerumque compertam, intimavit; et ne ille (Baldricus) illum sibi adscisceret, exortatur; hominem esse subdolum, fide vacuum, timendas ejus calliditates ».

(11) De naam van « Magister Renerus de Hugardis, clericis ducis, notarius ducis, etc. » komt veelvuldig voor op de charters van Hendrik I, vanaf 1205. Zie : *Analectes pour servir à Hist. ecclès. de Belg.* Dl. XXVI : *Les Chancelleries inf. en Belgique*. Tweemaal wordt diezelfde Renerus, kanunnik van Hoegaarden genoemd « Consiliarius ducis, Reinerus, canonicus Hugardensis ». 1213; *Chronique de Jean de Brustem*, in *Chroniques Liègeoises*, Dl. II, Bataille de Steppes. En in 1223 : « Magister Reinerus, canonicus Hugardiae », QUIX, *Codex diplomaticus aquensis*.

beneficium was van de scolastria van Keulen (12). Wido van Alverne, kleinzoon van Hendrik I, wordt in 1246, geciteerd als zijnde de Proost van de kerk van Hoegaarden (13). Ook de grote Kruistochtpredikant Oliverus, domscholaster (1214-1217) schijnt een Brabantse edelman te zijn (14). Later in 1380, zal Gerard van Sombrefte nog scholaster worden in het domkapittel (15). Al deze betrekkingen van het Huis van Leuven met de collegiale kerk van Hoegaarden, aan Keulen toebehorend, en in Luiks gebied gelegen, zijn best, en bijna op de enige manier, te verklaren door een bijzonder verband van dit kapittel met het Huis van Leuven.

3. Een aanwijzing vinden we ook in de *Fundatio capituli Hugardiensis* (16). De auteur van de *Fundatio* spreekt over de advocatia in het bezit van de hertogen van Brabant als over een onbetwiste zaak. Wat hij wil aantonen is niet zozeer het feit der advocatia, maar eerder tot hoeverre de bevoegdheid der hertogen van Brabant reikte ingevolge die advocatia hun door de stichteres verleend.

We geven de tekst, in vertaling; het illustreert tevens hoe men, in illo tempore, die functie opvatte :

« Volgens de fundatie, is de proost gehouden zijn kanunniken, en de kanunniken met de proost, hun onderhorigen te verdedigen, en dit op hun eigen kosten en niet op kosten van de onderhorigen. Als de proost en de kanunniken hun onderdanen niet verdedigen, dan mag welke onderdaan ook, beroep doen op de hertog van Brabant en zijn opvolgers

(12) TH. LACOMBLET, *Archiv für die Geschichte des Niederrheins; Das Necrologium des Domstiftes zu Cöln*, blz. 399. — Zie: *Eigen Schoon*, jg. XXXVI, 9-10, art. *De colleg. kerk v. Hoeg. onder voogdij van Keulen*.

(13) *Analectes*, Dl. XVI, act XXVII, blz. 249.

(14) Dr. HOOGEWEG, *Der Kölner Domscholaster Oliver als Kreuzprediker*, in: *Westdeutsche Zeitschrift für Geschichte u. Kunst*, jg. VII. Deze Olivier predikt de Kruistocht hoofdzakelijk in Brabant, ook in Vlaanderen en Friesland. Hij had geweldig veel bijval; daarom meent men dat hij de « dietse » taal machtig was. Ook omdat meerdere personen in Haspengouw, in de XIIe en XIIIe eeuw zijn naam dragen, meent men terecht dat het een Brabantse edelman is.

(15) Dr. KISKY, *Die Domkapittel der geistl. Kurfürsten...* Weimar, 1906.

(16) *Alg. Rijksarchief*, Greffes Scabinaux, Hougaerde, Cartularium n° 4288. (Een oudere kopie in het stadsarchief van Keulen). Die zogenegde « Fundatio » bevat losse aantekeningen, blijkbaar door een plebaan van Hoegaarden opgesteld om zijn vele voorrechten te bepleiten. Het stuk werd in de XVIe en XVIIe e. meermalen gecopieerd. Het oorspronkelijke is verdwenen. De luikse geschiedschrijvers Kan. Langius en Hermannus de Wachtendonck hebben het ook afgeschreven. Deze laatste schrijft: « ex fragmentis aliquot foliorum, quae vetustate temporis sunt in aliquibus locis corrosa et valde illegibilia ». Andere kopiïsten zeggen: « ex prevetusto libello manuscripto ». Laat de oorspronkelijke opsteller het geschreven hebben in de XIIIe of de XIVe eeuw, hij moet zeker — te oordelen naar zekere uitdrukkingen en historische interpolaties — oudere geschriften voor ogen hebben gehad, men zou wel denken een soort kroniekboek.

of zijn hof (patria). En dan mag de hertog alle vruchten van hun prebenden als vergoeding nemen, totdat de onderdaan zal verdeeld zijn. Ook als de boven vermelde bisschop (van Luik), of zijn opvolgers, goederen afnemen van de genoemde onderdanen, dan mag de hertog alle vruchten aanslaan die de bisschop bezit in Hoegaarden, Bevekom en Tourinne, totdat de onderhorige recht heeft bekomen en verder niet; want de stichteres maakte de hertog met zijn Raad (patria) beschermheer (advocatus) in de genaamde kerk. »

We menen te mogen besluiten dat de *Fundatio* in hoofdzaak waarheid spreekt als ze zegt dat Alpeide, de stichteres, de graaf van Leuven en zijn opvolgers heeft aangesteld als advocati van de kerk van Hoegaarden. Of ze nu ook gestipuleerd heeft tot hoever zijn rechten en verplichtingen reikten, is een andere kwestie die wel sterk te betwijfelen valt.

4. Ten slotte hebben we dan die klare bevestiging, die we in 't begin aanhaalden, Godeverd van Perwez heeft de advocatia in zijn rechtmatig bezit vermits de bisschop ze wil afkopen in 1248. Hij zal evenwel verplicht worden de clausuul toe te voegen van de mogelijke terugkoop door de hertog aan dezelfde prijs. Deze clausuul, met daarbij het feit dat er geen voorafgaande betwistingen waren over die advocatia, en de terugkoop simpel weg zonder beroep vanwege de bisschop op de confirmatiebrieven van paus en keizer van 1155, dit alles bewijst dat de bisschop ten volle het goed recht van de hertog ter zake erkende.

Deze vier argumenten samen laten geen twijfel na over het feit dat het Huis van Leuven de advocatia over de kerk van Hoegaarden als een rechtmatig erfgoed, afkomstig van Alpeide, van het begin af, in zijn bezit heeft gehad.

Evolutie van dit advocatierecht.

Alvorens de besluiten te trekken, moeten we nog enkele woorden zeggen over de evolutie van dit beschermrecht.

Oorspronkelijk zal het wel geweest zijn gelijk overal elders. Lambrecht was de aangestelde; hij moest zorgen dat de goederen van het kapittel veilig bewaard bleven, verdedigd tegen alle aanslagen. 't Was niet enkel het kapittel als dusdanig en de kanunniken afzonderlijk genomen die konden benadeeld worden, maar ook *door* het kapittel konden de kerkbedienden benadeeld worden en vooral ook de *mansionarii*, zij die de landerijen van het kapittel bebouwden. De rechter en beschermheer van ieders rechten was dus de graaf van Leuven. Maar als men rechter wordt voor bepaalde zaken, zal men gemakkelijk zijn bevoegdheid uitbreiden en te buiten gaan. Men zal de rechter komen vinden voor de twistpunten die buiten zijn bevoegdheid liggen, dus ook voor misdaden van gemeen recht. Op zeker tijdstip is men die misdaden gaan schiften in die van hoog en laag recht. Wie nu dit recht had uit te oefenen, daarover zullen later veel betwistingen ontstaan.

Vrederechter spelen geschiedt niet zonder vergoeding. Oorspronkelijk verleende de koning aan de advocatus een domein waar hij zelfstandig kon over beschikken. In latere tijden was dit misschien niet meer het geval; de functie zelf moest opbrengen en veel opbrengen. Ieder voorgebracht geschil, iedere gerechtszitting moest vergoed worden. Daarom werden deze zittingen, de *placita*, wel eens vermenigvuldigd. De advocatus, de graaf, had ook soldaten nodig, wapenrusting en proviandering; dit alles zal hij halen waar hij baas is, waar hij beschermrecht uitoefent. Men ziet dus wel in dat het advocatierecht gemakkelijk moest aanleiding geven tot allerhande misbruiken en vooral tot machtsuitbreiding. Als de bisschop van Luik in 1248 zo hoge prijs wil betalen om de advocatia in handen te krijgen, weet hij wel wat hij doet, welk voordeel er aan verbonden is de graven van Leuven buiten zijn territorium te houden.

We spreken nog altijd van advocatia in 1248, maar in feite was het geen zuiver beschermrecht meer over de kerk; er waren reeds andere rechten aan verbonden. In verband hiermee bestaan verschillende dokumenten :

a) Het diploma van Godeverd van Perwez verleend aan bisschop Hendrik van Gelder. Daarin is spraak van de advocatia die hij verkoopt : « *advocatiam quam habemus in villa de Hugardis cum omni jure et integritate* », dus ook van de rechten daaraan verbonden (17).

b) Dan de koopacte van de bisschop. Hierin wordt het woord « *advocatia* » niet gebezigd, maar wel « *goederen* », « *nos, bona quae Godefridus, Dominus de Perweis apud Hugardis habuit, comparavimus.* » (18).

c) Om geld te hebben om de « *advocatia* » af te kopen, verkoopt de bisschop een deel zijner gronden te Hoegaarden (19).

d) Als in 1280 de hertog de terugkoop wil uitvoeren, wordt enkel gesproken van zijn « *goederen* » te Hoegaarden (20).

e) Een acte van 1288 zal voor het eerst een duidelijk onderscheid maken tussen de rechten van de hertog te Hoegaarden en zijn advocatierecht over de kerk. Door deze acte, draagt de hertog al zijn « *rechten* » die hij te Hoegaarden bezat, ook de « *hooge justitie* ende alle tgene dat behoorde ende gerequireert was tot de *hooge justitie* » over aan zijn

(17) Om de koop te kunnen betalen, verkoopt de bisschop aan ingezetenen van Hoegarden, 125 b. bos en 80 b. weide. *Algem. Rijksarchief. Greffes scab. Louvain, Hougaerde*, nr. 4288. — Zie ook : A. WAUTERS, *Hist. des Comm., Canton de Tirlemont, Hougaerde*, blz. 16.

(18) A. WAUTERS, *op. cit.*, blz. 172.

(19) *Algem. Rijksarch. ibid.* nr. 4288 (Kopij « getranslateert uyt de walsche tale »). — Zie ook : SCHOONBROODT, *Inventaire des Chartes du Chapitre de S.-Lambert*, Dl. VI, blz. 239.

(20) en (21). Zie nota (5).

broeder Jan van Edingen, bisschop van Luik. Verder gewaagt dan het dokument van de « voochdye der kerck ». Die zal maar afgestaan worden in geval ze, volgens de geschreven oorkonden, « mag » afgestaan worden. Die overdracht gebeurt mits vergoeding vanwege de bisschop van al zijn rechten die hij bezat te Heerwaarden, Kessel, Muysen en Deurne (21).

Met al dit is het duidelijk dat de hertogen van Brabant hun macht te Hoegaarden verder hadden uitgebreid dan het zuiver beschermrecht over de kerk. We zullen nu niet beweren dat de rechten en goederen waarop ze te Hoegaarden aanspraak maakten, hun alle verleend werden door de stichteres Alpeide. Ons komt het voor dat die zogezegde rechten der Heren van Leuven enkel een gevolg zijn van de gewone evolutie van het advocatierecht. Ze hebben dus op min of meer onrechtmatige wijze stilaan hun macht en greep over Hoegaarden uitgebreid. Men zou zeggen dat met de overdracht en ruiling van 1288 de bisschoppen van Luik Hoegaarden definitief in handen hebben gekregen. Toch is dit niet het geval. Voortdurend zullen er nog betwistingen zijn over hun respectievelijke rechten te Hoegaarden. Het wordt een conflict dat nog eeuwen zal aanslepen.

Hiermee echter zijn we gekomen op een ander terrein; we willen schrijven over de advocatia en we zijn nu reeds volop in het moeilijk probleem der jurisdictie en een conflict dat heel de geschiedenis van Hoegaarden doortrekt. De behandeling van deze kwestie vraagt een bijzonder hoofdstuk.

Een laatste vraag dient beantwoord te worden, die welke we bij 't begin reeds stelden : Hoe is het te verklaren dat indien de advocatia een rechtmatig bezit was van het Huis van Leuven, de confirmatiebrieven van Paus en Keizer in 1155 aan de bisschop van Luik toewijzen: « Hugardis cum comitatu et advocatia et omnibus appendiciis suis », met graafschap en beschermrecht en alle aanhankelijkheden ?

We doen vooreerst opmerken dat er niet bij staat; « cum ecclesia », met zijn kerk. Had deze collegiale kerk, met zijn aanzienlijke goederen, toebehoord aan Luik, dan zou dit wel vermeld zijn geweest, evenals het vermeld wordt voor Tongeren, Hoei enz. In een vorige bijdrage hebben we aangetoond dat deze collegiale niet aan Luik maar aan het domkapittel van Keulen toebehoorde (22). Onzes inziens is die toekenning van de *advocatia* aan Luik maar een algemene formule om het volledig territoriaal meesterschap van de Prins-bisschoppen te Hoegaarden te bevestigen, de kerk dan uitgezonderd. In feite had de bisschop wel het beschermrecht van één kerk van Hoegaarden, namelijk de St. Lambertuskerk van Overlaar, een gehucht van Hoegaarden. Het bezit te

(22) *Eigen Schoon*, jg. XXXVI, nr. 9-10.

Overlaar wordt nu eens voorgesteld als zijnde bezit te Overlaar en dan eens als zijnde bezit te Hoegaarden, waar het van afhing (23). De toekenning van de advocatia kon dubbelzinnig worden opgevat: kon terugslaan op die kerk van Hoegaarden te Overlaar; en het is ook wel mogelijk dat de bisschop met deze advocatia te doen inlassen in het confirmatiedokument, bedoelde de advocatia van de grote kerk in handen te krijgen. Later nochtans zien we dat hij geen beroep deed op deze confirmatie en eenvoudig weg de advocatia in handen wilde krijgen door afkoop.

Nawoord.

We hebben breedvoerig over deze kwestie van beschermrecht uitgewijd omdat het ons, op eerste gezicht, vreemd voorkwam dat aan een Lambrecht van Leuven deze functie zou zijn toevertrouwd, en ten tweede, omdat dit feit zoveel belang heeft voor de verdere ontwikkeling van de geschiedenis van Hoegaarden. Immers de voorvaders van Lambrecht, afstammelingen van het Carolingisch Huis, hebben nooit goed kunnen verdragen, dat de Duitsers het bewind in het land hunner vaders hadden overgenomen; de Duitse koningen en keizers daarentegen aanzagen die *Carlenses* met slecht oog en vreesden ze. Om maar te spreken van Lambrecht: Hij is een gewezen banneling. Keizer Otto I (936-973) had Lambrecht's vader, Reginhar III, uit zijn hertogelijke functie ontzet en in ballingschap laten sterven. Zijn beide zonen, Reginhar IV en Lambrecht, waren naar Frankrijk gevlucht. Het is pas in 977 dat Otto II (973-983) ze laat terug komen in het land hunner voorvaders. Lambrecht vestigt zich te Leuven. Otto III (983-1002) schenkt in 987 het graafschap Brunengeruz, waarvan de grenzen reiken tot de poorten van Leuven, aan een Duitser, aan Notker, bisschop van Luik. We weten niet of het een vijandige daad is tegen Lambrecht; het heeft alleszins de schijn van toch zeker geen vriendschapsdaad te zijn. Keizer Hendrik II (1002-1024) weigert aan Lambrecht de hertogstitel, waar hij wel het meest recht op had. Tussen 1012 en 1015, is het een openlijke strijd tussen Lambrecht en 's keizers bondgenoten. Alpeide, van haar kant, staat beslist in het kamp van de keizers, Haar eerste echtgenoot, Godeverd, was de vriend en beschermeling van keizer

(23) *Analectes pour servir à l'Histoire eccl. de la Belgique*, Dl. XIV, blz. 398. Er is daar spraak van de bezittingen van S. Martinuskapittel te «Overlaar» in 1155. In *Analectes p...* Dl. XVII, blz. 75, gaat het over dezelfde bezittingen in 1181, maar daar heet het: «curia de «Hugardis». Het eerste dokument toont aan dat S. Martinuskapittel, (dan ook de bisschop) volledig meester is in de «curia» in de parochie «Overlaar». Everelmus is de «obedientiarus», hij is de rechter en houdt er de «placita». Dit schijnt aldaar de rechterlijke macht van de graaf van Leuven uit te sluiten. Te noteren dat het gaat over Overlaar, dat wel eens «curia de Hugardis» wordt genoemd.

Otto I en diens broeder, Bruno, die Lambrecht's vader de oneer en de verbanning hadden toebedacht. Haar tweede echtgenoot was Eilbert, uit het Huis van Ardennen, bekend om zijn sympathie en verwantschap met het keizerlijk Hof. Ze schenkt haar collegiale kerk van Hoegaarden aan het Domkapittel van Keulen, de domschool van Bruno, mogen we zeggen. Ze begunstigt Notker en zijn stichtingen, Notker de duitser, de vriend en raadgever der keizers (24). Zelfs wanneer in de Xe eeuw, de koningen misschien niet meer rechtstreeks tussenkomen in de benoeming der advokaten, dan zou men toch menen dat ze er welwillend moeten tegenover staan; en wat bijna zeker is, een keizersgezinde Alpeide zal niemand aanstellen die niet de gunst geniet van haar meester, de keizer.

De oplossing van dit vraagstuk is eenvoudig : er is een periode geweest waarin Lambrecht wel in de gunst van de bewindvoerende keizer stond, namelijk onder de heerschappij van Otto II. Hij is het die de bannelingen, Renier IV en Lambrecht, in 977, laat wederkeren in het land hunner vaders. Wat meer is, hun patrimoniale goederen, voor Lambrecht in Brabant en Haspengouw gelegen, worden hun weergegchonken. In die patrimoniale goederen moet ook begrepen zijn het beschermrecht over de haspengouwse abdij van Gembloers (25). Het is niet uitgesloten dat hij in die zelfde periode de titel van graaf van Leuven verwerft. Met één woord : keizer Otto II is hem gunstig gezind, heeft hem in genade terug opgenomen.

Dan is er ook geen bezwaar meer, dat in diezelfde tijdspanne, Alpeide hem zou gevraagd hebben het beschermrecht over Hoegaarden uit te oefenen. Hij was beschermheer van Gembloers, waarom dan niet over haar instellingen te Hoegaarden en elders ? Het was een gebuur, misschien de enige edelman van Brabant bij machte om daadwerkelijk te beschermen. Temeer, Alpeide en Lambrecht zijn verwanten vermits ze beiden afstammen uit het carolingisch Huis.

Wanneer we de toekenning van Brunengeruz aan Notker mogen beschouwen als een dam tegen de groeiende macht van Lambrecht, door Otto III opgeworpen, dan menen we te mogen besluiten dat het niet onder het bewind van deze keizer maar wel van de vorige, Otto II, is dat Lambrecht beschermheer werd te Hoegaarden. Otto II regeert van 973 tot 983, maar vermits Lambrecht pas in 977 in 't land komt en genade vindt, mogen we zijn aanstelling situeren tussen 977 en 983

(24) Zie nota (22).

(25) M.G.H. SS. VIII, blz. 537, *Gesta ab. gemblac*. De abdij van Gembloers werd gesticht rondom 946. Toen was Lambrecht's vader, Reginhar III, hertog van Lotharingen. Vermits we Lambrecht in 1015 zien fungeren als beschermheer, « defensor », is het klaar dat hij die geërfd heeft van zijn vader, de hertog toen de abdij werd gesticht. Tevens kunnen we besluiten dat Lambrecht met de teruggave van zijn patrimoniale goederen ook die *advocatia* heeft terug bekomen.

en meteen dan ook de stichting van het kapittel van Hoegaarden, dat wil zeggen, korte tijd na het overlijden in 977 van Alpeide's tweede echtgenoot, Eilbert.

Het feit van de aanstelling van Lambrecht als beschermheer te Hoegaarden is van zeer groot belang : Het werpt een licht te meer op de motieven van de grote strijd, die enkele jaren later, in 1013, te Hoegaarden zal geleverd worden tussen Lambrecht en Balderik II, bisschop van Luik. Daarover meer in een volgende bijdrage.

Tevens zal dit beschermrecht van grote invloed zijn op de verdere ontwikkeling van de geschiedenis van Hoegaarden omdat het — voor een groot gedeelte althans — aan de oorsprong schijnt te liggen van de latere aanspraken van de leuvense graven en hertogen op hun rechten te Hoegaarden.

J. VAN DER VELPEN.